

Rendhagyó köszöntés Anyák Napjára

Marczinkó Mária verseiről

(Különös ajándékot kaptam az egyik szomszédomtól, Drábik Jánostól: édesanyja verseinek gyűjteményét. A verseket kronológiába állítva rendeztük. Az édesanya nemcsak azzal vált ki korának átlagos asszonyai közül, hogy kilenc gyereket nevelt fel és taníttatott, hanem főként azzal, hogy tevékenységének és gondolatainak a legapróbb mozzanatait is emlékezetébe véste, majd leírta. Nemcsak a maga szobrát állította fel ezekkel a versekkel, hanem sajátos látószögből elevenített meg egy korszakot, a múlt század ötvenes-hatvanas éveinek világát.)

Napló szeretteimnek. Szokatlan címet adtam a kötetnek, kétszeresen is. Egyrészt műfajában naplónak jelöli az eredetileg "verseimnek kis töredéke" bejegyzéssel induló, vaskos füzetet, másrészt nyilvánvaló anakronizmussal utal Mészáros Márta filmtrilógiájára (Napló gyermekeimnek 1982, Napló szerelmeimnek 1987, Napló apámnak, anyámnak 1990), mert ezeket a filmalkotásokat a szerző már nem ismerhette. Vállalom a cím anakronizmusát a műfaji hasonlóság megvilágításáért: amiként a filmtrilógia sem tartozik a szorosabban vett irodalmi napló műfajába, csupán az események megközelítőleg pontos felidézésével, az élet jelentős mozzanatainak a hétköznapiból való kiemelésével ölt naplószerű jelleget, úgy ezek az írások is szelektálnak: elkülönítik a fontosat a jelentéktelentől, rávilágítanak az élet további folyamát meghatározó motívumokra. Napló tehát a maga kronológiájával, de más műfajoktól is kölcsönöz eszközöket. Elsősorban a levéltől, amely a második személyű megszólítás által válik élőbeszéddé. A cím második felében összevontan utalok a filmrendezőnő három megszólítottjára (gyermekeim, szerelmeim, szüleim): egyetlen szóval szeretteim-nek mondom őket.

Egy viselkedési attitűdben azonban jelentősen eltér szerzőnk a filmrendezőtől: ennek oka a két asszony rendkívül különböző életútjában rejlik. A filmrendezőnő autonóm személyiség, aki kiteljesítette önmagát kétféle létezésében: családjá körében és szakmájában, amelynek kiemelten megbecsült alkotója. A Napló szeretteimnek írója - ahogyan ma sokan fitymálva mondanák - "csak" családanya. Ám a "csak" egy teljes világot jelent: kilenc

gyermek megszületését és felnevelését, életútjuk követését önállóságuk kezdetétől, érzelmi viharokat, örömet, fájdalmat - mindazt, amit az emberi kapcsolatok adhatnak. A mi szerzőnk életműve - a család. Ez hol kielégíti, büszkeséggel és örömmel tölti el, hol úgy érzi, elmulasztott valamit. Megvívandó küzdelemként áll az anya egész életében a gyermekeivel szemben érzett kisebbségi komplexus: tanult, művelt - általa taníttatott, az ő munkája révén művelődött - gyermekeit maga fölött valóknak érzi, úgy gondolja, nem tud már semmit nyújtani nekik.

A kisebbségi komplexus kétféle hatást vált ki belőle: hol magányosnak érzi magát kilenc gyermeke mellett, hol talpra állítja az elesettségéből és igyekszik nekik, ha nem is műveltséget és tudást, de legalább élettapasztalatot, bölcsességet, erkölcsi tartást átadni. Ebből az erkölcsi jobbitó szándékból fakadnak parainézis-jellegű intelmei, amelyeket személyre szabva, minden gyermekének legalább egyszer megfogalmazott.

A test gyengeségein igyekszik mindig úrrá lenni: az első írások egy betegségből való gyógyulás közben keletkeztek, és belőlük a "nem megadni magam a betegségnek" kategorikus imperatívusza szól.

Az életből váratlanul, minden előzmény nélkül, különös fénnel megvilágítva, kiemelkedik egy esztendő: 1959. Mintha az intim szféra felől ekkor éreznék a legerősebb készletet a világ felé fordulásra.

Az alkalmi költészet műfajaiból is több írás születik: évfordulókra, születésnapokra írt köszöntők, jókívánságok mellett váratlanul megjelenik egy közéleti-politikai aktualitású alkalmi vers: Nőnapra (1961. március 8.). Ebbe már nemcsak a kor társadalmi jelenségei vonulnak be, de átemelődnek történelmi-műveltségi élményből vett példaképek is, mint Clara Zetkin és Rosa Luxemburg. Ezek a táguló horizontból született írások bizonyítják, hogy nem egy beszűkült látószögű, csak a gyermekei bűvöletében élt anya volt a szerző, hanem széles körűen és élesen látó, határozott világnézetű asszony.

A nosztalgia, a múltba tekintés életösszegzésre készíti. Felelevenedik benne másokat felülmúló értelmének és tehetségének emléke. A Visszanézés című vers Móra Ferenc tündéri szépségű novellájának, a Szeptemberi emlék-nek lehetne párja, ám Móra esetében diadalmaskodik a kisfiú tehetsége, a nagyon szegény környezetből származó leánygyermeknek ennél mostohább sors jutott. Ezért írhatja: "Egyetlen örömöm volt a könyv." És mint mindig, amikor az intellektus kiteljesedéséről esik szó, felülkerekedik a kisebbségi komplexus, a művelődéstől való elzártág okozta önbizalom hiánya. Így értékeli maga számára életszükségletet jelentő teljesítményét: "Pedig nem is költemények / Attól talán messze vannak. / Csupán meghitt közlemények, / Tükrei gondolatimnak."

Pedig nem volt műveltség híján. Számos helyen úgy kell olvasnunk, hogy okkal feltételezhetünk hasonlóságot egy megelőző művel: nem véletlen rátalálások, hanem irodalmi célzások állnak sorai mögött.

Egyik vallomása például Karinthy Frigyeset visszhangozza:

*Talán nem is érdekel senkit,
Amit írok, mégis leírom.*

Talán majd érdekel mindenkit.

Senki nem hal meg szívesen. Még ez a bölcs, önfeláldozó, példaértékű életű asszony sem. A korral, a betegségekkel hangja csendesülővé, halkkává válik. Végző önarcképét így festi meg:

*Emlékezetem már kihagy.
A betegség, az öregség
lever gyakran, letör gyáván.
Gyorsan fel kell szedegetnem,
amit lelek életem fáján.*